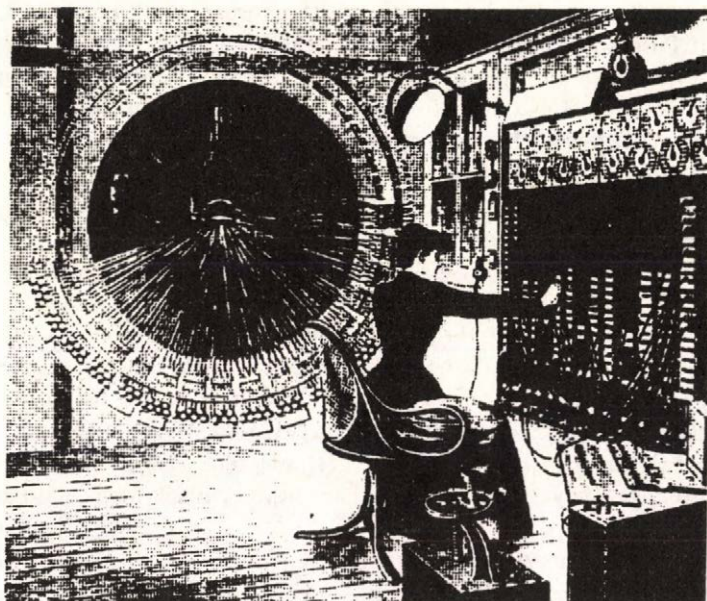


A Telefonhírmondó kezdő évei

Kilencvenhat éve, 1893. február 15-én szólalt meg először Budapesten a Telefonhírmondó. S néhány napra rá ezt írta az egyik korabeli újság, a Magyar Néplap: „Puskás Tivadarnak jutott eszébe a század három legérdekesebb találmánya, a gőz, a villam és az újságíró közül a két utóbbi erejét úgy egyesíteni, hogy közreműködésükkel a közönség óráról-órára értesüljön mindenről, ami a világon történik. — Ám a Telefonhírmondónak nem csak a hírszolgáltatás, hanem a szépirodalom és a művészet ápolása is benne van a programjában. A jelesebb írók szépirodalmi műveit a szerzők előadásában hallgathatja a közönség s lehet eset arra is, hogy valamely világhírű művésznő, vagy művész dalaiban, hegedű- vagy zongorajátékában a Telefonhírmondó hallgatói hamarabb gyönyörködhetnek, mint a színházak, vagy koncertteremek közönsége.”¹



1. ábra. A Telefonhírmondó központja

S kereken háromnegyed évszázadra rá jelent meg D. L. Woods, a University of Maryland professzorának cikkében e mondat: „Az a valóban úttörő géniusz, aki a modern rádió- (és televízió) műsorkészítés koncepcióját megteremtette, Puskás Tivadar volt, az általa létrehozott első, működő műsorkészítő- és szétosztó szervezet révén, 1893-ban.”² A közelgő Telefonhírmondó-centenárium okán érdemes megvizsgálni, hogyan alakult ki, s működött e műsorkészítő, üzleti vállalkozás, egyben felülvizsgálni és korrigálni azt a képet, mely a köztudatban él róla.

„Ez ma Budapesten a nap eseménye. Erről beszél a sajtó, a képviselők a Ház folyosóin, a börze emberei, a hivatalnokok körömvájás közt a büroókban, a műhelyek népe, a kávéházak s vendéglők közönsége s Puskás ördöngös masinája forog a kofák nyelvén is!”³

Való igaz, hogy a Telefonhírmondó budapesti szenzációt jelentett, a sajtó lelkesítő cikkeiben üdvözölte. Ez az üdvözlés egyaránt szólt a kuriózumnak, a megismert szolgáltatásnak s a megsejtett lehetőségeknek, de leginkább a magyar találmánynak. „Az eszme telivér amerikai. Nyélbe ütöje Puskás Tivadar, a budapesti telefonhálózat igazgatója, ki hónapokon át foglalkozott ezzel a világvárosias tervvel.”⁴ Ám erre „...még az amerikaiak is megcsóválják a fejüket és azt mondják rá: majd elhisszük, ha látjuk.”⁵ A kor – s annak Budapestje – a nagyarányú tökéletes fejlődés, a műszaki ötletek kora volt. Hazánkba ugyan megkésve érkezett, ám ez bizonyos előnyt is jelentett: az ipari termelés forradalmi átalakulása a legkorszerűbb technikát – technológiát követte. „A vezető iparágakban az 1890-es években – nagyszabású rekonstrukciókat hajtottak végre s az üzemek zöme lépést tartott a technika világméretű fejlődésével.”⁶

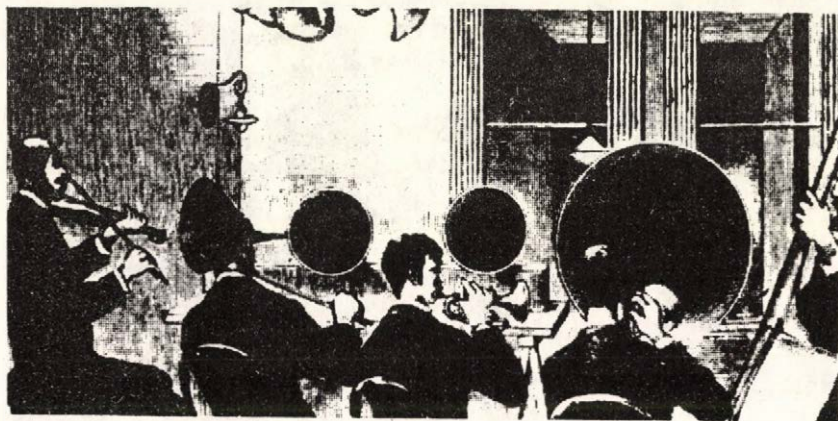
Ugyanebben az időben az ország már készülődött 1896-ra, amikor is minden valós és vélt eredmény be- és felmutatásával ünnepelte ezeréves fennállását. Ebben a felfokozottan propagandisztikus közhangulatba nagyon jól illett a romantikus életútú, kissé titokzatos, Jókai-hős szerű Puskás találmánya, a „magyar-székely zseni korszakalkotó újdonsága.”⁷

A korszakalkotó újdonság igaz megállapítás. Csak éppen nem abban a technikai értelemben, ahogy akkor vélték. A telefon, mint hangközvetítő eszköz felhasználása arra, hogy előfizetők kisebb-nagyobb csoportjait valamiféle auditív esemény részeseivé tegye, szinte egyidős magával a telefontalálattal. Már 1880-ból ismerünk egy híradást arról, hogy az „Orchestrion Téléphonique” a Grand Cafe de la Paix kávéházból a Ouai van Dyck 7. sz. alatti vendéglőbe telefoni úton hangversenyeket közvetített.⁸

1880 őszén Párizsban a Societé Générale de Téléphones mutatta be a „dalmütelefon”-t. Clement Ader francia mérnök találmányát.⁹ Erről a korabeli magyar sajtó is részletesen beszámolt, mint pl. a Budapesti Hírlap: „...nagy néptömeg van folyton a dalmütelefon körül. Határozott időre bocsáttatik be 16-16 ember a terembe, ahol ugyanennyi készülék van felállítva. Mindenki egy-egy telefonhoz ül, füléhez tartja a két hallgatót s e pillanatban, mintha csak varázssipka lenne a fején, oly sajátságosan bűvöltetik át egy egészen más világba. – Ugy hall mindent, mintha bekötött szemmel ülne a sugólyuk mellett, semmit se látva, mindent hallva. Helyette az Ader-féle hang-hordók ülnek ott, s azok közvetítik az előadást.”¹⁰

Ez, s a többi korabeli magyar újságcikk azért érdekes, mert a párizsi esemény kapcsán meg sem említik Puskás nevét. Hatvankét év múltán viszont, a Telefonhírmondó félévszázados jubileumán így ír a Technika c. folyóirat: „Irodájában foglalkozott a párisi 1881-ik esztendei világkiállítás előkészítésével is... itt nagy feltűnést keltett... a telefonon át történő zenei átvitel. Az első helyszíni közvetítést Puskás Tivadar létesítette, amikor is a párisi

Operaház előadásait az akkori Ader-típusú mikrofonok segítségével felfogta és telefonvonalakon keresztül továbbította a kiállítás erre a célra épített csarnokába, ahol megfelelő díj lefizetése ellenében mindenki három percen keresztül hallgathatta telefonhallgatón keresztül a műsort...¹¹



2. ábra. A Telefonhírmondó stúdiója

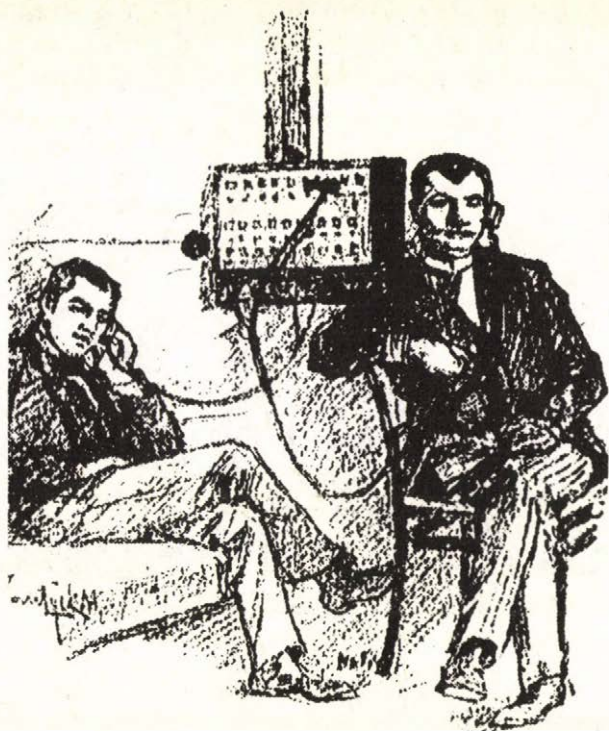
A Puskás-legendárium egyik eleme így született meg, a Telefonhírmondó ürügyén más, korábbi eredményeket is neki tulajdonítva. Holott a Telefonhírmondóig is még hosszú út vezetett. A párizsi példán felbuzdulva Európában több helyütt rendezik a telefontársaságok alkalmi bemutatóikat: Berlinben 1881. decemberében a Bolygó hollandit közvetítve, Budapesten 1882. februárjában a Vigadó Ujságíróbáljának közönsége a Nemzeti Színház Hunyadi László előadását hallgathatta, Londonban 1883-ban a Hotel Bristol 120 vendégét a London's Comedy Theatre, La Mascotte telefoni átvitele szórakoztatta.¹²

A fentiekben vázlatosan felsorolt kísérleteket és bemutatókat végül is 1890. május 31-én Párizsban a Théatrophone S. A. megalakulása követte.

„Rövid ideje Párizsban létezik egy társaság, mely lehetővé teszi, hogy távolban is meghallgassák számos színház vokális, vagy hangszeres előadásainak némelyikét...a nagy párizsi szállodák szalonjaiban csak egy egyfrankos érmét kell a teatrofon nyíásába dobni, aníért tíz percig lehet hallgatni. A telefon-előfizetőknek ilyen készülékre nincs szükségük, mert a műsort telefonjaikon hallgathatják.”¹³

Az újdonságról a német-nyelvű szaksajtó is beszámolt, pl. a bécsi így írt: „Két fiatal magyar technikus, Szarvady és Marinovitsch találmánya, a Théatrophone kezd erősen elterjedni Párizsban.”¹⁴

Az itt említett Szarvady Gézaról egyelőre csak annyit tudunk, hogy 1887-ben a berlini Elektrotechnischer Verein tagja volt (Géza Szarvady, Ingenieur des Arts et Manufactures, Paris 15.). Valószínűsíthető, hogy annak a Szarvady Frigyes hírlapírónak a fia, aki lexikoni szócikk szerint „...született Újvidéken (más adat szerint Szabadkán) 1822-ben, meghalt Párizsban 1882-ben, családi neve eredetileg Hirsch volt... 1847-ben mint ügyvéd Pozsonyban telepedett le. Már ez időben is a magyarországi ügyek érdekében állandó levelezésben volt a párisi Constitutionnel hírlappal... a szabadságharc alatt...Párizsba küldték, hogy a



3. ábra. Telefonhírmondó-hallgatók

sajtó útján igyekeztek Franciaország figyelmét Magyarország javára megnyerni...a világi fegyverletétel után állandóan Párizsban tartózkodott, Kossuth iratainak francia kiadását ő rendezte sajtó alá, 1855-ben vette nőül Clauss Vilma nagy hírű zongoraművésznőt.¹⁶

Marinovitschot illetően, a néven kívül mást, minthogy a Teatofon társfeltalálója, egyelőre nem sikerült kideríteni. Mindenesetre, 1893-ban már Párizson kívül Bordeauxban is létesítettek Teatofont, s arról is tudunk, hogy Szarvady Londonban, a Savoy Hotelben bemutatta, holott az is közmegegyezésre működött, s szó volt arról, hogy az angliai National Telephone Company be fogja vezetni.¹⁷

Ilyen előzmények után jelentkezett Puskás Tivadar, akkor a budapesti távbeszélőhálózat bérletje, a Telefonhírmondóval. Két osztrák-magyar szabadalom birtokában (1892. VII. 14. K. u. K. Privilegium 43/971: Neues Verfahren zur Organisation und Einrichtung einer Telephon-Zeitung, 1893. II. 4. 43/2244. K. u. K. Privilegium: Verbesserung an der Organisation und Einrichtung der Telephon-Zeitung)¹⁸ indította el a belvárosi Magyar utca 6. sz. házában berendezett szerkesztőségéből, a budapesti telefonhálózat felhasználásával – szóbelileg engedélyezett – kísérleti üzemét.

Maga Puskás valószínűleg tisztában volt azzal, hogy találmányában a szükséges műszaki újdonosság tulajdonképp nincs meg, éppen ezért – meglehetősen szokatlan módon – nem csu-

pán az „Einrichtung”-ra, hanem az „Organisation”-ra is kérte a szabadalmat. Tőle magától csupán egyetlen, írásos dokumentumot ismerünk, azt a németnyelvű leírást, mely – már csak halála után – a bécsi Zeitschrift für Elektrotechnik című lapban jelent meg.¹⁹ Az alábbi idézetek ebből valók:

„A hírek valamennyi fajtájának a közönség széles körében való terjesztése – legyenek azok helyi, nemzetközi, vagy világraszóló jelentőségűek – napjainkban kizárólag a sajtó monopóliumát képezi, amely annak ellenére, hogy 50 év előtt alig remélt terjeszkedésre és tökéletességre tett szert szervezetét, berendezését illetően, még sincs abban a helyzetben, hogy teljes mértékben kielégítse a hírszolgálat gyorsaságára, valamint folytonosságára vonatkozó felfokozott követelményeket.

Korunkban a gyorsaság nem csak ott fontos, ahol közvetlen érdeklődési körünket érinti, hanem szükséges, hogy értesülve legyünk a világ minden táján történt eseményekről, a legnagyobb gyorsasággal. Ehhez pedig a modern újságok nem elég gyorsak és – miután a naponként kétszer megjelenő lapok a közönségnek újdonság iránti érdeklődését nem tudták kielégíteni – úgy segítettek egyes nagyobb ipari központokban, mint pl. Londonban és másutt, hogy naponként 5-6 kiadást is jelentetnek meg.

Magától értetődik, hogy ezeknek a többszöri újságkiadásoknak az előállítása állandóan nagy munkát és költséget emészt és mivel a szöveg elkészítése, nyomtatása, végül a kész lap szállítása és terjesztése jelentős időt vesz igénybe – a hírek az olvasóhoz való jutási sebessége lényegesen kisebb, mint a telefonikus hírközlésnél. A közönségnek azt a szükségletét, hogy a hírek és közlemények minden fajtáját a leggyorsabban megkapja, elégíti ki találmányom: a Telefon-újság.

Telefon-újságom legfőképpen abban különbözik az eddigi újságoktól, hogy nem nyomtatás által készül és nem olvasható, hanem maga az újság beszél és cikkeit, híreit és egyéb közleményeit a telefon közvetítésével közvetlenül juttatja a hallgatószághoz.

Természetesen telefonújságom a már meglévő telefonhálózathoz való csatlakoztatásra is alkalmas... A telefonújság szerkesztőségi helyiségében lévő felolvasó az újságzöveget beolvassa az előtte lévő hang-fogóba...mely a felolvasó beszédét az egyes előfizetőkhez vezető hálózatba továbbítja, és a beszéd a hálózat bármely állomásán a telefonban tisztán és érthetően hallható.

Az újság felolvasója, tekintet nélkül arra, hogy valaki hallgatja-e, vagy sem, ha az előre megállapított időpont elérkezik, vagy egész nap, megszakítás nélkül olvassa a szöveget. A felolvasásra kerülő szöveget, melynek előadása esetleg csak néhány percig tart, újra, többször is megismétli, amíg a következő hírperiódus ideje el nem érkezik. Órától-órára, (de a körülményekhez képest gyakrabban is) újabb hírszöveget olvas föl, s így a Telefon-újság mindig a legfrissebb eseményeket, vagy más szavakkal: az elmúlt óra történelmét nyújtja.”

A cikk műszaki része lényegében arról szól, hogy Puskás a Telefonhírmondót sorba-, vagy párhuzamosan kapcsolt előfizetői transzformátorok (esetleg vegyes soros-párhuzamos kapcsolás) alkalmazásával kívánta megvalósítani, egy közös vagy több bemozdí mikrofont használva. Az utolsó bekezdésben a következőket írta: „Végezetül rá kell mutatnom, hogy a leírt találmány ismert alkatrészekkel éri el a kitűzött célt, az itt felsorolt készülékek és egyéb berendezések önmagukban tekintve nem újak, amint az a leírásból is kitűnik. Új csupán az újság berendezés működéséhez szükséges készülékek, telepek, indukciós tekercesek és a többi alkatrészek csoportosítása és összekötésmódja.”

Jóllehet, Puskás a Monarchián kívül is megpróbálta a Telefonhírmondóra a szabadalmi oltalmat megszerezni, azt gyakorlatilag sehol sem kapta meg. Az aprólékos gondossággal véghezvitt szabadalmi vizsgálatok nyilván kimutatták, hogy az ismert alkatrészek mellett az „újság berendezés működéséhez szükséges készülékek, telepek, indukciós tekercsek és a többi alkatrészek csoportosítása és összekötésmódja” sem újdonság, azt legfeljebb az 1893. februári második (pót) bejelentésben található. Minderről Taróczy Jenő írt részletesen 1939-ben, cikkéből az alábbiakat idézzük:²⁰

„A budapesti telefonhálózat akkori műszaki igazgatója, Szmazenka Nándor az indítóórsók (transzformátorok) vizsgálata közben azt a roppant fontos és a Telefonhírmondó megvalósítására sorsdöntő jelentőségű megállapítást tette, hogy az indítóórsók akkor is megfelelnek feladatuknak, ha primér menetükön ít nem a szokásos beszélő áramkört kapcsolta be, hanem helyette a beszélő áramkör által egy másik indítóórsó segítségével indított szekundér áramkört kapcsolta, amikor is a hallgató állomás nem a szokásos szekunder áramot kapta, hanem egy, a szekundérból gerjesztett magasabbrendű, tertier áramot.”

Ez nyilván egyszerűsítette a hálózat kiépítését, hiszen pl. bővítés esetén nem kellett az alap-vezetékét kihúzni, csupán egy újabb transzformátort közbeiktatni, s annak szekundérjéről lehetett további hallgató(ka)t ellátni. A pótbejelentés lényegében ezt tartalmazta, azonban ez sem használt, a Telefonhírmondó szabadalmi oltalmát csupán az akkor műszakilag még igen elmaradt Mexikóban és Ausztráliában kapott. Végül is nem csoda, hiszen a transzformátor szekundérjéről táplált további transzformátor(ok) a Telefonhírmondó szempontjából ugyan újszerűen fontos volt, de szabadalmaztató elektrotechnikai újdonságnak 1893-ban már nem volt mondható.

Azt, hogy Puskás ismerte-e például a Teatront, nem tudjuk. Azt viszont biztosan tudjuk, hogy nem igazak a Puskás-legendáriumnak azok az elemei, melyek a dalmütelefont, vagy Párizs első telefonközpontjának létesítését az ő nevéhez kötik. Párizsi éveiről tulajdonképp alig valami biztos. A budapesti telefonhálózattal kapcsolatos működését azonban 1884-től, Párizsból történt megérkezésétől meglehetősen pontosan ismerjük.

E telefonhálózat az 1880. május 20-i keltű, 4767. sz. földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztériumi rendelettel kiadott engedélykirat alapján eredetileg Puskás Ferenc, Puskás Tivadar öccsének birtokában volt, aki 20 évre kizárólagos jogot nyert arra, hogy Budapest székesfőváros és Újpest község területén távbeszélő összeköttetéseket létesítsen.

A budapesti telefon kiépítésére s bővítésére szerény anyagi eszközök állhattak rendelkezésre, mert az egyvezetékes, földvissavezetéses rendszerben létesült, ami eleve sok hibára s panaszolható működésre adott okot. Puskás Ferenc megrendült egészségi állapotára való tekintettel 1883-ban kérte az engedélynek fivérére történő átruházását, ami 1883. V. 6./13.115. sz. alatt meg is történt. Öccsének 1884. márciusában bekövetkezett halála után a hazaérkezett Puskás Tivadar – valószínűleg tőkeszerzési céllal – „Budapesti telefonhálózat, Puskás Tivadar és társai Közkereseti Társaság”-gá alakította át a vállalkozást. Az anyagi fellendülés azonban nyilván nem következett be, mert az előfizetők száma gyarapodott ugyan, de a technikai megoldások továbbra is meglehetősen tökéletlenek maradtak.

„...szaporodtak a kisebb-nagyobb kisegítő központok (a Fűdő utcai főközpont, a Lövész utcai belvárosi s a Pálffy téri budai alközpont mellett), úgy mint a Köztemető út és Stáció utca (most Baross utca) sarki ún. kőbányai vámházban, a Kerepesi úti (most Rákóczi úti) Orient Szálló négyzetes tornyának helyiségében és a Margit-híd pesti oldalán

Külső Nádor utca 86. sz. (most Lipót körút 1. sz.) házban s az akkor kezdetleges átkérő rendszer mellett nem volt alkalmas arra, hogy jó szolgálatot nyújtson — hogy az előfizetők egyre jobban és jobban panaszkodtak és hogy tökéletesebb berendezések létesítését sürgették, azon nem lehet csodálkozni. Ugy látszik azonban, hogy a vállalat nem rendelkezett azokkal az anyagi erővel, melyekkel az egyre jobban növekedő számú előfizető igényeihez mért gyökeres átépítéseket végre lehetett volna hajtani.”^{21, 22} Végül is a közkereseti társaság 1887. szeptemberében feloszlott, viszont egy hónapra rá, október 18-án az államkincstár s Puskás Tivadar egy olyan szerződést kötött, mely szerint a budapesti telefonhálózatnak az államkincstár lett a tulajdonosa, ám azt az engedélyes Puskás ugyanakkor 30 évi időtartamra bérbe vette, s jogot kapott 650.000 forintnyi (1.300.000 aranykorona) kölcsön felvételére — a bérleti vállalat pénzkezelése pedig a minisztérium ellenőrzése alá került.²³

Ez az ellenőrzés nyilván az állam bizalmatlanságát fejezte ki, hiszen a „Budapesti Távbeszélő hálózat bérleti vállalat” részvénytársaság lényegében továbbra is Puskás Tivadar vezetése alatt működött, aki az anyagi problémákon olyannyira nem tudott úrrá lenni, hogy „...a budapesti hálózat nem haladt a fejlődő telefontechnika színvonalán, sőt attól erősen lemaradt. Puskás a közönség igényeit kielégíteni semmi téren sem tudta, viszont annyira eladósodott, hogy már 1889-ben a kereskedelemügyi miniszter arról tárgyalt az igazságügyminiszterrel, hogy Puskás hitelezőitől miként mentse meg a budapesti telefonhálózatot, s annak az állam részére járó bérjövendelmét, mivel a bíróságok egymás után vezetnek ellene foglalásokat (15.172/1889. Ker. Min. 19.336/1889. Ker. Min. iratok)”²⁴

A bajok sűrűsödtek, 1890. elején a Magyar Kereskedelmi Csarnok írásos panaszával már egyenesen a kereskedelemügyi miniszterhez fordult, ehhez járult, hogy időközben Budapesten megindult a villamos közúti vasút, s mivel az éppúgy a földet használta áramvissavezetésre, mint a távbeszélő-hálózat, valamint sok helyütt a házak falára szerelt telefonvezetékek hosszú szakaszokon párhuzamosan futottak a villamos felső vezetékeivel, a telefonkészülékekben tűrhetetlen zúgások és zörejek keletkeztek.²⁵

A kereskedelemügyi miniszter a panaszok kivizsgálására bizottságot rendelt ki, ennek jelentése alapján a bérleti vállalatot különféle intézkedések végrehajtására kötelezte. Ezek többnyire igen jelentős költségeket jártak, mint például a vezetékhálózatnak fali-tartókról tetőtartókra való áthelyezése, a 6 központból három megszüntetése, a megmaradó három megfelelő kapacitásbővítése és kellő számú új összekötő vezeték kiépítése révén, ugyanakkor a kettős vezetékre történő átépítéstől egyelőre eltekintett a minisztérium. A Budapesti távbeszélő-hálózat bérleti vállalat r. t. s elnöke, Puskás Tivadar, meglehetősen reménytelen anyagi helyzetbe jutott.

A Puskás-legendárium, melynek egyik forrása Kacziány Géza író, hírlapíró az előzőekben vázlatosan tárgyalt időszakot és eseményei a következőképp adja elő:

.....Tivadar rögtön otthagya Párizst és minden ottani üzletét. s átköltözött Budapestre, átvette és igazi nagyságára fejlesztette a budapesti telefonhálózatot...ámbar Baross Gábor érthetetlen ellenszenvvel viseltetett Puskás Tivadar működése iránt és útjába minden akadályt gördített... ekkor eladta azt és a kapott pénzt beleölte más nagy vállalataiba... mik kétmillió forintnyi vagyonát fölemésztették... Puskás anyagilag letört s fényes háztartását is kénytelen volt korlátozni... végre 1893. elején megalkotta Budapesten a Telefonhírmondót. melynek alapját az a multiplikátor képezi, melyet Puskás Tivadar talált föl, s mely lehetővé teszi, hogy egyszerre tízezrek hallgathassák...”²⁵ Mind a rideg tények, mind a

romantikus legenda egyben megegyezik, a kilencvenes évek elején Puskás Tivadar és vállalkozása a csőd szélére került. A további hitelforrások bedugultak, a hatalmas kölcsönt nyújtó, s a részvények többségét bíró Pesti Magyar Kereskedelmi Bank mind erősebben szólt bele az üzletvitelbe s nyilván nemhogy további hitelnyújtásra nem volt hajlandó, hanem minden pénzügyi eszközzel a maga követeléseinek biztosításán fáradozott.²⁷ A kiutat csak valami olyan, kis befektetéssel járó s gyors sikerrel kecsegtető vállalkozás jelenthette, mely – lehetőleg szabadalmi védetség oltalmában – kizárólagosan Puskás Tivadar tulajdona, s képes aránylag rövid időn belül anyagilag függetleníteni és megrendült pénzügyi helyzetét stabilizálni.

Puskás ismerhette a Teatront – a Telefonhírmondóval azonban tartalmát és célját illetően teljesen újat, korát megelőző valamit alkotott, olyasmit, amire a Teatront s társainak létrehozói még csak nem is gondoltak. Új tömegkommunikációs eszközt, az auditív tömegkommunikáció alapját teremtette meg.

„Tömegkommunikáción azoknak a közléseknek az átadását értjük, melyek tájékoztatják... azt az eléggé ismeretlen számú embert, akik egymás közti lelki és társadalmi kapcsolatok nélkül s a kommunikáció forrásaival való közvetlen érintkezés nélkül élnek.”²⁸

Maga írta cikkében az újdonságot a beszélő újság hírközlő mivoltában jelöli meg, a nyomtatott sajtó mellett egy új médiumot indítva versenybe. Új társadalmi igényt ismert föl s annak kielégítésére vállalkozott. A dalműtelefon, Teatront s egyéb -fonok a telefon alkalmazhatóságának csak egy olyan területét vették birtokba, ami a társadalmi használhatóságban nem jelentett alapvetően újat. Mivel Puskás számára a szabadalmi oltalom nagyon fontos volt, az ismert elemekből (s ismert kapcsolástechnikával) felépített rendszert az újszerű „Organisation” révén próbálta meg támadhatatlanná tenni. Érdemét nem csökkenté, hogy műszakilag csak adaptált, hiszen az adaptáció egy új, eredeti tömegkommunikációs médium teremtésének eszközévé lett.

Puskás Tivadar 1893. március 2-án Lukács Bélához, Magyarország akkori kereskedelmi miniszteréhez kérvényt intézett:

„Nagyméltóságú Miniszter Ur!

Kegyelmes Uram!

A találmányomat és tulajdonomat képező „Telefon Hírmondó”-val, melyre vonatkozólag szabadalmamat... a Nagyméltóságod vezetése alatt álló m. kir. minisztériumnak szabályszerűleg bejelentem, Nagyméltóságod kegyes szóbeli engedélye folytán széles alapra fektetett, beható kísérleteket tettem, melyek folyamán ezen Telefon Hírmondónak életképessége és közhasznú volta minden kétséget kizárólag igazolást nyert. Minthogy ily biztató tapasztalatok után a Telefon Hírmondót Budapest Fő- és székvárosban létesíteni óhajtom, ennél fogva... azon alázatos kérelemmel bátorkodom Nagyméltóságodhoz fordulni, miszerint ezen Telefon Hírmondónak Budapest Fő- és székvárosában való létesítésére, berendezésére és üzletbentartására a kizárólagos engedélyt nekem ötvenévi időtartamra megadni kegyeskedjék.

Nem hagyhatom említés nélkül, hogy kérdésben forgó találmányomra a szabadalmat nem csak a kontinens összes államaiban, de. sőt több tengerentúli államban is biztosítottam már. (Puskás itt nyilván a beadott szabadalmi kérelmekre gondolt. Sz. M.)

Szent meggyőződése, hogy ezen idegen államok is a legmesszebbmenő koncessziókkal fogják támogatni ezen nagyérdemű és közhasznú új intézmény életbeléptetését. Ha mindamelllett is arra határoztam magamat, hogy ezen találmányt legelőször hazámban

léptetem életbe, ezáltal hazám iránt tartozó kötelességemet akarom leróni. De ezen eljárásom által, úgy hiszem, másrészt jogos igényt szereztem magamnak azon várakozásra, hogy a Magas Kormány közhasznú vállalatom életbeléptetését minden kitelhető módon előmozdítani és megkönnyíteni kegyes legyen. Ezen reményben ismétlem fent említett alázatos kérelmemet és maradok Nagyméltóságod kegyes elhatározásait bizalommal várva, mely hódolattal Nagyméltóságodnak alázatos szolgája Puskás Tivadar.”²⁹

A kérvényre az alábbi válasz érkezett:

„A Telefon Hírmondó mostani üzeme csak kísérlet, mely a Kereskedelmi miniszter engedélye alapján gyakoroltatik. Ez a dolog nagy fontosságú elvi kérdésekkel van kapcsolatban. A közújaknak a távbeszélő útján egy központi helyiségből való szétágaztatása ugyanis fontos hatalmi eszközzé fejlődhetik, mert ily módon valamennyi nagyobb várossal, sőt megfelelő távbeszélőhálózat kiépítése után az ország valamennyi községével egyidejűleg lehet tudatni egy központi hivatalból a hadászati, politikai, államrendészeti, társadalmi, vagy bármely tekintetből fontos eseményekre vonatkozó értesítéseket. Az elektrotechnika mai fejlettsége mellett nem lehetetlen olyan berendezés létesítése, amely központi hivatalból élőszóval mondott közléseket egy bizonyos helyiségben minden ott jelenlevő által egyszerre meghallható hanggal reprodukálja és amely automatikus kapcsoló segítségével mindig csak az újabb hírekre kezd működni, sőt nem lehetetlen olyan berendezés sem, hogy villamos úton nem csak a beszéd legyen hallható, hanem maga a beszélő személy, vagy a papírlapra írt közlemény szemmel is láthatóvá váljék. Ezek a szempontok magukban véve is a legnagyobb óvatosságot parancsolják oly intézkedéseknél, amelyek az állami rendelkezés szabadságát bármi tekintetben is korlátoznák. Erre való tekintettel a törvényhozás az 1888. évi XXXI. tc.-el minden ilyen nemű intézmény berendezését az állam fenntartott jogai közé sorolta. Tekintetbe veendő továbbá az, hogy az 1848. évi sajtótörvény csak a gondolatok sajtó útján való közléséről intézkedik, holott ezzel a berendezéssel a gondolatok közlése élőszóval történik, aminek semmi nyoma nem marad.”³⁰

A továbbiakban érdemes egy hosszabb részt közölni abból a cikkből, mely 1931-ben a magyar távbeszélő 50 éves alkalmából a Telefontelefonhírmondót ismertette:

„Puskás kérvényét, mint történelmi dokumentumot, azért tartjuk szükségesnek szószerint idézni, mert ebben Puskás maga cáfolja meg azokat, akik azt állítják, hogy a feltalálót a bürokratizmus akadályozta meg abban, hogy találmányát Magyarországon elterjessze, illetőleg azt gazdaságilag kihasználhassa...hiszen megállapítható a kérvényből az is, hogy Puskás a találmányához szükséges kísérletek megkezdésére már a kérvény benyújtását megelőzően szóbeli engedélyt kapott. Ennek a szóbeli engedélynek alapján aztán Puskás nemcsak a találmány gyakorlati kiviteléhez szükséges kísérleteket ejthette meg, hanem a Magyar utca 6. sz. házban a Telefontelefonhírmondót be is rendezte, mielőtt erre az írásbeli engedélyt megkapta volna...”

Az engedélyezéssel kapcsolatos fontos kérdések megkezdésére végett annak megadása előtt a kereskedelmi miniszter az érdekelt minisztériumokat nevezetesen: a miniszterelnökséget, a belügy-, igazságügy-, pénzügy-, hovádelmi és hadügyminisztériumokat 1893. évi április hó 7-re értekezletre hívta össze. Az értekezleten maga Lukács Béla kereskedelmi miniszter elnökölt és rajta kívül a kereskedelmi minisztérium részéről Reiszig Ede államtitkár, Heim Péter miniszteri tanácsos, Szabó Béla miniszteri osztálytanácsos, Balla Pál postamémók, a miniszterelnökség részéről Barkassy Géza miniszteri osztálytanácsos, a

belügyminisztérium részéről dr. Bezerédy Viktor miniszteri osztálytanácsos, a pénzügyminisztérium részéről dr. Popovics Sándor miniszteri osztálytanácsos, az igazságügyminisztérium részéről dr. Tőry Gusztáv miniszteri osztálytanácsos, a honvédelmi minisztérium részéről Csalány Géza honvéd gyalogsági alezredes, a hadügyminisztérium részéről Steinitzer Ferenc vezérkari ezredes vettek részt.

Az elhangzott felszólalások után Lukács Béla kereskedelmi miniszter az értekezlet eredményét a következő főbb pontokban foglalta össze: A kért engedélyt Puskás jogutódjának (Puskás Tivadar időközben, március 17-én elhunyt) a kizárólagossági jog biztosítása nélkül megadja. Az állam- és a társadalmi rend érdekeinek kellő biztosítása céljából azonban az emgedélyes köteles felelős üzletvezetőt alkalmazni, aki az egész üzemért felelős. A telefonhírmondón közlendő híreket előre le kell írni, s azokat a felelős és a bemondó aláírni köteles. Ezeket az aláírt lapokat a budapesti kir. ügyészséghez, a budapesti rendőrség főkapitányához a vállalat naponként háromszor, az érdekelt minisztériumokhoz pedig a hírek leadását követő napon beküldeni köteles. Joga van a kereskedelmi miniszternek felügyelet és ellenőrzés gyakorlása céljából a vállalathoz napibiztost kirendelni, úgyszintén a budapesti rendőrkapitányság is jogosult a vállalat működését bármikor ellenőrizni. Az előfizetési díjak nagyságát a kereskedelmi miniszter állapítja meg és azt bármikor módosíthatja. A vállalat tiszta jövedelme 7 százaléknál több nem lehet és a vállalat bevételeiből az államnak is részesedés biztosítandó. Az engedély időtartama addig terjedhet, ameddig a budapesti távbeszélőhálózat bérleti ideje terjed.

Az engedélyezési feltételek tehát már meg voltak állapítva, azonban a budapesti távbeszélőhálózat bérleti vállalat r. t. 1893. évi április hó 11-én kelt beadványában (27.175/1893) bejelentette a kereskedelmi miniszternek, hogy az időközben elhunyt Puskás Tivaddal külön megállapodást kötött. E megállapodás értelmében a részvénytársaság (melynek elnöke Puskás Tivadar volt) megengedte Puskás Tivadarnak..., hogy a távbeszélő vezetőkeit a Telefonhírmondó céljaira ideiglenesen igénybevegye s kikötötte, hogy Puskás a Telefonhírmondó jövedelmeiből, vagy értékesítéséből a bérleti vállalatnak 10 százalék részesedést fizessen. Nevezett részvénytársaság kérte, hogy az engedélyokirat kiadásánál a kereskedelmi miniszter ezt a megállapodást is vegye figyelembe.

A távbeszélőhálózat bérleti vállalat e követelését a közte és az állam között 1887. augusztus 31-én létrejött szerződés 7. §-nak első bekezdésében foglaltakra alapította, miszerint: „A bérlet tartama alatt (1917. évi augusztus 31-ig) sem maga az állam nem létesíthet, sem másoknak nem ad engedélyt Budapest főváros és Ujpest területén oly vállalat létesítésére, amely akár a jelen telefonrendszer megtartásával, akár bármely új találmány felhasználásával a főváros és Ujpest területén belül távbeszélésre használható, vagy a jelenlegi telefonhálózatra nézve versenyzületet képezne.”

A bérleti vállalat fenti beadványa, valamint Puskás Tivadar időközben bekövetkezett halála miatt a Telefonhírmondóra kért engedély tehát még mindig nem volt kiadható. Ezért a felmerült kérdések tisztázása végett a kereskedelmi miniszter a bérleti vállalatot, valamint Puskás Tivadar öccsét, Puskás Albertet értekezletre hívta meg. Puskás Albert ugyanis 1883. évi május hó 14-én iktatott beadványában (36. 089/1893) arra kérte a kereskedelmi minisztert, hogy a bátyja által kért engedélyt neki adja meg, mert bátyja özvegyével, született Vetter Zsófia grófnővel oly szerződést kötött, amelynek értelmében a telefonhírmondó szabadalma és tulajdonjoga, továbbá a szóbeli engedély alapján már berendezett és a Magyar utca 6. sz. alatt működő telefonhírmondó összes berendezéseivel együtt reá szállott át.

A május hó 23-án megtartott értekezleten az elnöklő Reiszig államtitkár kijelentette, hogy a bérleti vállalat kérelme nem vehető figyelembe, mert a) a törvény értelmében távíró-, távbeszélő- és villamos jelzőberendezések létesítésére csak az állam adhat engedélyt, ennél fogva a bérleti vállalatnak nem volt joga, hogy Puskásnak, vagy másnak bármely célra szolgáló villamosberendezés létesítésére engedélyt adjon, b) a távbeszélő-hálózat vonaljai csak a kereskedelmi miniszter engedélyével használhatók más, idegen célokra, ennél fogva a r. t. nem engedheti át vezetékait a telefonhírmondó céljaira, c) végül a r. t.-nak nincs joga arra, hogy a székesfőváros területén létesítendő új vállalattól jövedelemben való részesedést kössön ki.

A bérleti vállalat r. t. képviselője a fenti kijelentéseket – amelyekről a kereskedelmi miniszter egyébként előzőleg már írásban is értesítette – tudomásul vette. Kérte egyúttal, hogy a r. t. beadványát tekintse a minisztérium tárgyalannak. Az értekezleten ezután a kiadandó engedélyokirat megvitatására került sor. Puskás Albert ugyanis az engedélyokirat-tervezet egyes rendelkezéseinek megváltoztatását kérte. Kérései egy részét az értekezlet teljesíthetőnek is találta, másokat ellenben nem (pl. a kizárólagossági jog, az engedély 50 évre szóló megadása, stb.). Puskás végül is elfogadta a tervezetet, melyet a kereskedelmi miniszter május végén az érdekelt minisztériumokhoz hozzászólás végett megküldött (39.294/1893).

Puskás Albert azonban közben meggondolta a dolgot és június 4-én érkezett terjedelmes beadványában (41.183/1893) arra való hivatkozással, hogy az értekezleten nem szólhatott kellő alaposággal az engedélyhez, kifogásokat tett annak egyes pontjai ellen. Így többek közt azt vitatta, hogy a telefonhírmondó nem tartozik az 1881. XXXI. t. c. rendelkezései alá, mert a törvény új találmányokra nem terjeszthető ki. Kérte ezért, hogy az engedélyt a szabadalmi jog alapján, az említett t. c. korlátozásai nélkül adja meg a miniszter. Ujra kérte az engedély 50 évre való megadását s a kizárólagossági jogot. Kifogásolta, hogy az előfizetési díjak nagyságát a kereskedelmi miniszter állapítja meg, továbbá, hogy a vállalat haszna 7 százaléknál több nem lehet s még néhány, kisebb jelentőségű rendelkezést. Végül kijelentette, hogy amennyiben észrevételeit nem veszik figyelembe, a berendezés hazai megvalósításáról lemond és külföldön létesít telefonhírmondót. A kereskedelmi minisztérium azonban, tekintettel az előzményekre, a beadványban foglaltakat nem tárgyalta, hanem az érdekelt minisztériumokkal időközben már egyeztetett engedélyokirat szövegét a Budapesti Közlöny 1893. évi 286. számában 82.934/1893 sz. alatt közzétette. Ugyanekkor Puskásnak is megküldte az engedélyokiratot azzal, hogy az eddigi ideiglenes állapotot most már végleg szüntesse meg. Puskás Albert azonban az engedélyokiratot nem fogadta el, mert kifogásait nem vették figyelembe és 1893. december hó 31-én újabb beadványt intézett a kereskedelmi minisztériumhoz (97.935/1893). Ebben bejelenti, hogy az engedélyt nem fogadja el, s a vállalat megszüntetésére három havi határidőt kér.

Ezt követve az ellentétek áthidalására az érdekelt felek közt szóbeli tárgyalások indultak s ezek során kitűnt, hogy Puskás már jóval előbb a szabadalom kihasználása céljából egy olyan vállalatot létesített, melyben rajta kívül gróf Andrássy Géza, gróf Keglevich István, gróf Klobusiczky János, gróf Eszterházy Mihály, Latinovics Albin, gróf Karácsony Camillo és gróf Hadik-Barkóczy vettek részt, mint alapítók. Minthogy azonban a szóbeli tárgyalások során az is kiderült, hogy az engedélyokirat egyes pontjaira nézve Puskás és a többi alapító felfogása közt is ellentét van, a kereskedelmi miniszter az egész kérdést minisztertanács elé akarta vinni.³¹

1894. július 21-én azonban újabb, meglepő fordulat következett. Az 54.910/1894. sz. alatt iktatott, közös beadványban Puskás Albert és Popper István budapesti mérnök bejelentette, hogy Puskás a telefonhírmondót a szabadalom tulajdonjogával együtt eladta Poppernek, egyben kérte az engedély kiadását ez utóbbi részére, mivel kapcsolatban Popper kijelentette, hogy azt elfogadni hajlandó.

Néhány hétig még kisebb-nagyobb huzakodások – hivatalos szóhasználat szerint egyeztető tárgyalások – folytak, majd a kereskedelmi kormányzat az engedélyokiratot 65.131/1894. sz. alatt, szeptember 26-i dátummal Poppernek kiadta. A vállalkozás hányatott hajója azonban csak kereken egy hónap múlva jutott végre biztos révbé. Popper 1894. október 29-én a Puskástól megvásárolt Telefonhírmondót, beleértve a szabadalmi jogot is, átruházta a Telefonhírmondó Részvénytársaságra – melynek ő maga egyben fő részvényese lett.

E részvénytársaság valahogy és valamilyen módon belekerült a kor Budapestjének ordastörvényű gazdasági életébe, hiszen igazgatóságában olyan név tűnik föl, mint Radocza Jánosé, akiről így ír a történettudomány:

„...Budapest egyes kerületeiben megjelennek a választások és ezeken át a kerület egész sorsát korrumpált korteseik mozgatásával teljhatalommal irányító „törzsfőnökök”, illetve a leghirhedtebb kerületi szervezetek a pesti oldalon virulnak ki: először a VI. kerületben, ahol Radocza János ügyvéd a törzsfőnök...”³²

Sajnos, a Kereskedelmi Minisztérium irattára a második világháború során elpusztult, így csak a már közölt, illetve hivatkozott eredeti iratanyagot ismerjük. Így sok minden közbenső történet valószínűleg már örökre homályban marad, annyi mindenesetre kiderül, hogy Puskás Tivadar halála után is még kereken másfél évig folyt családja részéről a minden eszközt (s minden kapcsolatot, a magas arisztokráciától a korrumpált ügyvédig) igénybevevő küzdelem, a remélt anyagi menekvés szivárványát jelentő Telefonhírmondóért. Nyilván e viaskodás a „filisterekkel” szolgált okul a kiterjedt arisztokrata s dzsentrrokonságú és ismeretségi körű családnak s a hozzá közel álló hírlapíró Kacziánynak a legendárium kisszerű bürokraták által gáncsolt és meg nem értett Puskás-képe megteremtéséhez. Ám az is érdekes, hogy éppen az ilyen apológiák mutatják a Telefonhírmondó teljes félreismerését, mindenáron erőltetve a műszaki lángész Puskás elfogadtatását, hiszen „a Telefon Hírmondó alapját – az a multiplikátor képezi, melyet Puskás Tivadar talált föl.”

Mindenesetre a korabeli sajtó egy része – mondhatni – ösztönösen sejtette meg a majdani nagy riválist, ám az ilyen írások Puskással foglalkozó részében sem a valódi újdonság dicsősége, hanem a technikai zseni képe tükröződik, aki méltó tenítványa a Menlo-parki varázslónak. „...és ezzel meg van oldva a betű nélkül való nyomtatás problémája. A szociális forradalomnak ki kell törnie, mert a szocializmus fő szóvivői, a nyomdászok és betűszedők kenyér nélkül maradnak...a nyomdászok harca az újságírók ellen! És az újságírók győzni fognak. Nem! nem az újságírók, hanem amit nem írnak, de mondanak – az újság, amit nem kell olvasni, csak hallgatni, az újság, amit nem naponként, vagy hetenként adnak ki, hanem óráról-órára!...Puskás Tivadar...kitűnő eszű és éles szemű ember, aki jól körülnéz az Ujvilágban, néhány hétre bezárkózik Edisonval s...mindig hoz valamit magával.”³³

A Telefonhírmondónak első üzleti évében, 1893. végén 497 előfizetője volt, ami 1894. végére 700-ra nőtt – viszont 1895. végén már 4915 előfizetőt jelentett a mérlegbeszámoló. Ez a látványos növekedés annak volt köszönhető, hogy a Telefonhírmondó illetékesei

hamar belátták: a „beszélő újság” legfeljebb a nap egy részében képes, mint újság, az előfizetők érdeklődését lekötöni. Az első, választék-bővítő újítás az interjúk rendszeresítése volt.

„A Telefon Hírmondó interjúkkal is foglalkozik, a mai nap egyik érdekessége munkatársainak a primásnál tett látogatása volt.”³⁴ Az interjú valóban igen aktuális témával, a polgári házasság intézménye körül akkor dúló vitával foglalkozott.

mivel: „...a Telefon Hírmondónak nem csak a hírszolgáltatás, hanem...a művészet ápolása is benne van a programjában,” hamarosan zene, ének, szavaltat eseti közvetítésével próbálkoztak, majd, e kezdeti sikereken felbuzdulva a döntő változás 1894-ben következett. A Telefon Hírmondó – mai szóhasználattal – zenés, tarka estet iktatott napirendjébe. Fogadtatása, a sajtóviszhangokból ítélve, igen kedvező volt.

„A Telefon Hírmondó tegnap esti első hangversenye nyitotta meg a koncertek szezóját. A műsor fénypontját Küry Klárának, a Népszínház tagjának éneke képezte. A diva Radics Béla és Tornay Alajos kísérete mellett a Klárika csárdást énekelte el, a nála megszokott bájjal és jókedvvel. Dominici Szidónia úrnő, a milanoi Scala színház volt tagja igen precízen énekelt. Gabányi Árpád monológja, melyet a szerző maga olvasott fel, továbbá egy kitűnően szervezett harsona quartett és Radics Béla szóló-játéka egészítette ki a műsort...a hangversenyt pompásan lehetett hallani.”³⁵

Hamarosan kialakult az a koncepció, mely a Telefonhírmondó szolgáltatásaival a városi kis- és középpolgárságot vette célba, olyan műsorpolitikával, mely kísértetiesen hasonlít a mai struktúrákhoz. Politikai, közéleti és gazdasági hírek, felolvasás, szórakoztató zene, cigányzene, vokális és instrumentális hangversenyek, színházi-, operett- és operaközvetítések, „népművelés” és gyermekdelutánok – lássuk erre vonatkozó példának egy korabeli műsorújság 1897-ben közzétett „Napirend”-jét:

- „9.30–10.00 Napirend, bécsi és külföldi hírek, telefonértesülések, éjjel jött táviratok, hivatalos lap hírei
- 10.00–10.30 Tőzsdejelentés
- 10.30–11.00 Hírlapszemle, érdekesebb hírek, táviratok
- 11.00–11.15 Tőzsdejelentés
- 11.15–11.30 Helyi és színházi hírek, sport
- 11.30–11.45 Tőzsdejelentés
- 11.45–12.00 Országgyűlés, vidéki és külföldi hírek
- 12.00–12.30 Országgyűlés, udvari, politikai, katonai hírek
- 12.30–01.30 Tőzsdejelentés
- 01.30–02.00 Ismétlés, az eddig olvasott érdekes hírek
- 02.00–02.30 Országgyűlés, törvényhatósági hírek, táviratok
- 02.30–03.00 Országgyűlés, helyi hírek, táviratok
- 03.00–03.15 Tőzsdejelentés
- 03.15–03.30 Érdekesebb tárczacikkek felolvasása
- 03.30–04.00 Országgyűlés, pontos idő, időjárás, törvényszéki vegyes hírek
- 04.00–04.30 Tőzsdejelentés
- 04.30–05.00 Bécsi lapok hírei, pénzügyi és gazdasági hírek
- 05.00–05.30 Színházak, sport, művészet, divat, irodalmi műsorok. Helyi, vegyes hírek, táviratok

- 05.30–06.30 Az angol, francia és olasz nyelv rendszeres előadása és tanítása és pedig:
 05.30–06.00 Angol nyelv: hétfőn, szerdán, pénteken
 06.00–06.30 Francia nyelv: hétfőn, szerdán, pénteken
 06.00–06.30 Olasz nyelv: kedd, csütörtök, szombat
 05.00–06.00 Csütörtökön gyermek-délután
 07.00– pontban, vagy az Operaház, vagy a Népszínház előadása hallható. Ugy az előadás, mint a felvonások kezdetét riadó-jel jelzi.
- A nyolc óra utáni első felvonás közben a párisi, berlini és frankfurti tőzsde-tudósítások kerülnek felolvasásra. Ezen tőzsde-tudósítások felolvasását szintén riadó-jel előzi meg
- A közvetített opera, vagy népszínházi előadás befejezte után: tőzsdejelentések, hírek, táviratok
- Az esti hírsorozat felolvasása után éjfélig felváltva katona- és cigányzene hallható.”³⁶

Ez a napirend pedig már nem telefonhírmondó, hanem egy vezetékes műsorkészítő- és szétosztó szervezet műsora. Fluctuat, nec mergitur – idézhetnénk a Telefonhírmondóval kapcsolatban. Első évei zűrzavaros hanyattatásai után nem süllyedt el a meguntság, az érdektelenné vált kuriozitás mindent elnyelő és elfeledtető mélyébe, hanem – ha nem is aranybányaként, de tisztesen prosperálva megélt a műsorszóró rádiózás kezdetéig, sőt azzal együtt is még majd egy évtizedet. Megélt Budapesten, ahol egy hozzá hasonlóan hanyatott (s nem minden részletében ismert) sorsú valaki egy ihletett pillanatában megálmodta minden műsorszórás elődjét és úttörőjét.

„The real pioneering genius who created these concepts of modern radio (and television) programming was Théodore Puskás, who established the first operational broadcasting organization in 1893.”

J E G Y Z E T E K

1. Magyar Néplap, 1893. február 18.
2. David L. Woods: The „first” Broadcasting Station, Journal Broadcasting 1967 p. 201
3. Budapest, 1893. február 18.
4. Fővárosi Lapok, 1893. február 16.
5. Budapesti Hírlap, 1893. február 16.
6. Magyarország története, 1810–1918. 290, 291 pp.
7. Pesti Hírlap, 1893. március 12.
8. Wire Broadcasting Journal of R. Soc. of Arts 1945. p. 512.
9. Th. du Moncel: Auditions théâtrales téléphoniques. La lumière électrique 1881.
10. Budapesti Hírlap, 1881. szeptember 17.
11. Technika, 1943. 3. p. 3.
12. Vajda R. Pál: Újabb adatok a híradástechnika magyar úttörőiről. Techn. Tört. Szemle 1973. július 81. p.
13. Leonard de Vries: Victorian Investiens p. 203.
14. Die Wunder des Théatrophons, Zeitschrift für Elektrotechnik, Wien, 1892. p. 209.
15. Vajda R. Pál: im.
16. Pallas Lexikon. Szarvady Frigyes
17. L'Electricien, 198. p. 19.
18. Az ötven éves magyar távbeszélő. p. 600.
19. Zeitschrift für Elektrotechnik, Wien, 1893. p. 456.

20. T. J.: A budapesti Telefonhírmondó keletkezéséről, Magyar Mérnök- és Építész Egylet Közleményei 1939. augusztus 17. 275-278. pp.
21. Rédl Jenő: A budapesti távbeszélő története és úttörői. Magyar Posta 1931. 5. sz. p. 266.
22. Az említett út (utca) nevek ma: Fürdő utca: József Attila u., Lövész utca: Királyi Pál utca, Pálfy tér: Bem tér, Köztemető út: Mező Imre út, Lipót körút: Szent István körút.
23. 41.356/Kereskedelmi Minisztérium, 1887. október 18.
24. Véghely Dezső: Az 50 éves magyar telefon és a hazai ipar, Magyar Posta 1931. 5. sz. p. 466.
25. Rédl Jenő i. m. p. 270.
26. Dr. Kacziány Géza: Emlékezés a Puskás-testvérekre
27. Rédl Jenő i. m. p. 270.
28. Sajtótudomány, kommunikációelmélet, tájékoztatáspolitikai, TK. Bp., 1977. p. 48.
29. Glázer Jenő: A telefonhírmondó, Magyar Posta 1931. 5. sz. pp. 600, 601.
30. Pap J. Puskás Tivadar, Bp., 1960. p. 203.
31. Glázer Jenő i. m. pp. 601-605.
32. Budapest története, IV. k. p. 463.
33. Hét, 1893. február 26.
34. Budapesti Hírlap, 1893. március 16.
35. Pesti Hírlap, 1894. október 30.
36. Telefon, 1897. szeptember 12. p. 4.

The First Years of the Telephone Messenger

The author begins the story with the first sound of the Telephone Messenger, analyzing the activity of Tivadar Puskás. He explains the Puskás-myth and reality consulting a large number of literary works. After having given a picture of the authorization of the telephone network, he tells the tribulations of the authorization of the Telephone Messenger and the story of the organization of the business. Going through a few data of the first years of the Telephone Messenger, he reaches the programme of the distributor organization and the beginning of radio broadcasting.

